

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-314-1-14>

УДК 658.330

Діна ШКВАРУК

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнський національний університет
<https://orcid.org/0000-0003-3617-9375>
e-mail: schkvarukdina@gmail.com

Лєся ДОНЧАК

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнський національний університет
<https://orcid.org/0000-0003-1764-872X>
e-mail: lesiadonchak@gmail.com

РІВНЕВІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

У статті проаналізовано таке поняття, як «економічний потенціал», який являється сукупною спроможністю країни, регіону, підприємства здійснювати свою виробничу-господарську діяльність, задовольняти потреби населення, розвивати виробництво тощо. Визначено основні чотири рівневі підходи до трактування економічного потенціалу: мегарівень, макрорівень, метарівень, мікрорівень. Зазначено, що на мегарівні має місце функціонування економічного потенціалу країни; макрорівень потребує формування економічного потенціалу на рівні регіону; метарівень досліджує функціонування галузевого або територіального економічного механізму; мікрорівень виділяє економічний потенціал підприємства. Охарактеризовано сутність кожного з рівнів та взаємозв'язок між ними, що є досить важливим в піднесенні економіки країни. На основі проведеного аналізу доведено важливість теоретичного обґрунтування та структуризації сутності економічного потенціалу.

Ключові слова: економічний потенціал, економічний потенціал країни, економічний потенціал регіону, економічний потенціал підприємства, рівневі підходи економічного потенціалу.

Dina SHKVARUK, Lesya DONCHAK

Vinnitsia Educational and Scientific Institute of Economics
Western Ukrainian National University

LEVEL APPROACHES TO THE INTERPRETATION OF THE CONCEPT OF ECONOMIC POTENTIAL

The article analyzes such a concept as "economic potential", which is the aggregate ability of a country, region, and enterprise to carry out its production and economic activities, to meet the needs of the population, to develop production, etc. With regard to the category of economic potential, an analysis of modern scientific literature shows the multidimensionality of this concept. It is worth noting that when studying economic potential, it should be considered as the present and future ability to create the maximum amount of material goods, taking into account specific resource constraints, and the balance of labor and material resources.

Given the study, the author identifies the main four level approaches to the interpretation of economic potential: mega-level, macro-level, meta-level, micro-level. It is noted that at the mega-level the functioning of the country's economic potential takes place; the macro-level requires the formation of economic potential at the regional level; the meta-level studies the functioning of the sectoral or territorial economic mechanism; the micro-level allocates the economic potential of an enterprise. The author characterizes the essence of each of the levels and the relationship between them, which is quite important for the development of the country's economy. Thus, summarizing scientific views, some researchers tend to believe that from a methodological point of view, economic potential is an integral sum of lower-level potentials, each of which characterizes the quality of a particular resource or opportunity.

Based on the analysis, the article proves the importance of analyzing and structuring the essence of economic potential. The economic potential begins to be formed at the enterprise level, ensuring the creation of the economic potential of the region, and in turn, the country. At the same time, it is worth noting that quite often the highest hierarchical level (country) creates barriers to the development of lower levels. Therefore, there is a need to create a toolkit of regulations and budgetary instruments that could activate economic potential at all levels and not limit the possibility of its use.

Keywords: economic potential, economic potential of a country, economic potential of a region, economic potential of an enterprise, level approaches to economic potential.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Нині настали досить нелегкі часи для України, військове вторгнення країни-терориста внесло свої корективи у розвиток економічних, політичних та соціальних процесів. Країна знаходиться у стані пошуку нових можливих напрямків розвитку для того, щоб якнайшвидше вийти на ефективний рівень оптимального використання всіх можливостей та ресурсів, які є на теренах нашої держави. Тому важливим питанням сьогодні є способи активізації економічного потенціалу країни, регіону, підприємства, що дасть змогу збільшити можливості кожної структурної одиниці та покращити національну економіку загалом. Зважаючи на соціально-економічний, фінансовий стан економічної системи в умовах обмеженості ресурсів, посиленні зовнішніх та внутрішніх загроз постає завдання в оновленні теоретико-методичної бази економічного

потенціалу, а саме у виокремленні основних її рівнів, які є цілісною системою. В зв'язку з цим виникає необхідність в обґрунтуванні сучасного інструментарію визначення сутності економічного потенціалу на всіх рівнях та його ефективного використання в сьгоднішніх нестабільних умовах.

Аналіз досліджень та публікацій

Попри досить значну кількість вітчизняних та закордонних науковців, що розглядали поняття економічний потенціал, і досі відсутній єдиний підхід до визначення його сутності та чіткого поділу на рівні і їх значення в економіці країни. Аналізуючи наукову літературу можна визначити наступних науковців, що розглядали питання економічного потенціалу: Струмлінін С., Басюк О., Балахонова О., Завадський Й., Величко О., Орлатий М., Балахонова О., Сілантьєв О., Коленда Н., Черчик Л., Лапін В., Потапова А., Краснопольська Н., Величко О. та чимало інших. Незважаючи на велику кількість наукових праць, що присвячені тематиці дослідження її актуальність не зменшується враховуючи нинішню ситуацію в національній економіці.

Формулювання цілей статті

Метою статті є узагальнення наукових поглядів щодо трактування поняття «економічний потенціал» та формування рівневого його поділу з ціллю більш ґрунтовного теоретико-методологічного аналізу для формування конкурентних переваг в мінливому середовищі.

Виклад основного матеріалу

Сучасні реалії розвитку і існування економіки змушують здійснювати пошук нових шляхів її ефективного функціонування. Україна багата на виробничі ресурси, сировину (з часом, звичайно, уже відчувається її обмеження), трудові ресурси, інтелектуальні ресурси тощо. Та лише гармонійне поєднання всіх ресурсів, які є в наявності держави дозволить сформувати єдину, сильну, незалежну економіку, яка зможе забезпечувати себе фінансово, і слугуватиме для розвитку суспільства і нації загалом. Тому досить важливим є активація прихованого економічного потенціалу країни, а зокрема її регіонів, територій, підприємств.

У другій половині минулого століття з'являється категорія «економічний потенціал», що визначалася як сукупна спроможність економіки країни, її галузей, підприємств, господарств тощо, здійснювати виробничо-економічну діяльність, випускати продукцію, товари, послуги, задовольняти потреби населення, суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва та споживання [1].

Сьогодні в економічній літературі визначення сутності категорій «економічний потенціал» не мають єдиного підходу. Тому це питання залишається актуальним та відкритим і потребує подальшого вирішення. Для обґрунтування власної позиції щодо аналізованої проблеми, перш за все необхідно розглянути окремі погляди авторів стосовно сутності економічного потенціалу.

Так, деякі автори вважають, що економічний потенціал – це сукупна виробнича сила праці всіх працездатних членів суспільства. Доречно зауважити, що Лапін В. вивчаючи економічний потенціал, розглядає його як реальну, фактичну здатність до створення максимального обсягу матеріальних благ з урахуванням конкретних ресурсних обмежень, збалансованості трудових і матеріальних ресурсів [2].

У сучасній економічній літературі розглядають економічний потенціал з багатьох позицій, які і показують багатоаспектність цього явища. З проведеного аналізу можна зробити висновок, що економічний потенціал різними авторами розглядається з різної точки зору. Наприклад, у Великому економічному словнику економічний потенціал трактується як здатність економіки країни, її галузей, підприємств, господарств здійснювати виробничо-економічну діяльність, випускати продукцію, товари, послуги, задовольняти запити населення, суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва і споживання [3]. Так, це є досить влучне пояснення до даного поняття, та все-таки не враховується наявність сировини, можливостей тощо.

За позицією, Балахонова О. В. економічний потенціал країни визначається її природними ресурсами, засобами виробництва, трудовим і науково-технологічним потенціалом, накопиченим національним багатством [3]. Дійсно варто погодитися з даним твердженням, адже потенціал країни визначається не лише накопиченими ресурсами, але й розташуванням країни, її науковим та трудовим потенціалом, не менш важливим є наявність накопиченого національного багатства тощо.

Не втрачає актуальності і думка Потапова А.Г., Краснопольської Н.В., котрі вважають, що економічний потенціал регіону – це сукупність природно-ресурсних, виробничих, трудових, фінансових та інноваційних ресурсів при раціональному використанні яких регіон може досягнути максимально високого економічного розвитку[4].

Якщо мова йде про економічний потенціал підприємства, то велика частина авторів [5], розуміють під ним здатність підприємства отримувати максимально можливий прибуток, при впливі внутрішній і зовнішніх факторів за рахунок усіх наявних ресурсів та запасів задля забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Таким чином, проаналізувавши досить велику кількість наукової літератури, стало очевидним

що виникає уявний поділ економічного потенціалу на 4 рівні (рис. 1), кожен з яких має своє значення в розвитку національної економіки.

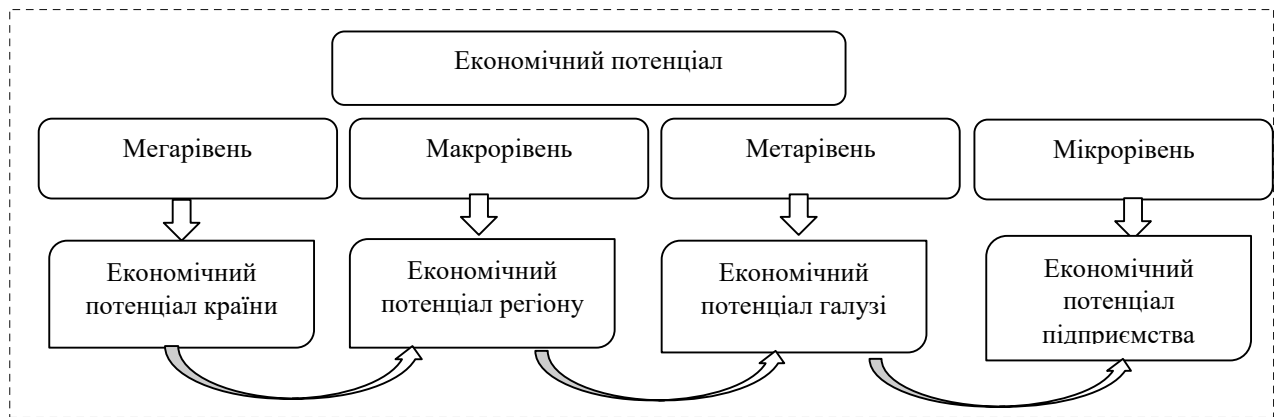

Рис. 1. Рівні економічного потенціалу

На мегарівні має місце функціонування економічного потенціалу країни, що передбачає регулювання суспільних, економічних відносин в державі. Макрорівень потребує формування економічного потенціалу на рівні регіону. Метарівень досліджує функціонування галузевого або територіального економічного механізму. І, на мікрорівні пропонується виділити економічний потенціал підприємства. Варто зауважити, що економічний потенціал галузі зустрічається досить рідко, здебільшого розглядають потенціал на рівні країни або ж регіону. Більш детально розглянемо сутність економічного потенціалу на кожному із рівнів.

Так, найбільш ширше трактування поняття існує на рівні країни. Варто погодитись з думкою Величко О. В., що економічний потенціал – це макроекономічна категорія, яка, оптимально використовуючи наявні резерви, ресурси та виробничі потужності, має можливість задовольнити суспільні потреби [6]. Дійсно використання потенціалу держави відіграє значну роль у розвитку суспільства, економіки, зовнішніх та внутрішніх відносин та не варто забувати і про те, що кожна держава складається із регіонів, підприємств, які роблять значний внесок в національний розвиток.

Деякі автори поняття «економічний потенціал регіону» бачать як «...сукупна здатність наявних у межах регіону економічних ресурсів забезпечити виробництво максимально можливого обсягу матеріальних благ і послуг, що відповідають потребам суспільства на даному етапі його розвитку» [7]. Варто зауважити, що економічний потенціал кожною структурною одиницею розглядається по-своєму, від цього і залежить ширина трактування та методи оцінювання. Економічний потенціал регіону необхідно оцінювати за основними його складовими такими як: фінансова, інвестиційна, інноваційна, трудова, ресурсна, виробнича тощо.

Якщо розглядати економічний потенціал підприємства, то заслуговує на увагу трактування вітчизняних науковців, котрі бачать в ньому найбільш ефективне використання сукупних можливостей, ресурсів та резервів підприємства для досягнення максимально досяжного стану економічної системи [8]. Оскільки економічний потенціал є комплексною характеристикою підприємства, в першу чергу, необхідно визначити, які саме складові потрібно оцінювати. На нашу думку, це фінансові, ресурсні, трудові (людські), інформаційні, виробничі, організаційно-управлінські тощо. Тобто лише поєднання цих потенціалів дасть змогу ефективного функціонування суб'єкта господарювання загалом.

Узагальнюючи наукові погляди, деякі дослідники схильні вважати, що з методологічної точки зору економічний потенціал є інтегральною сумою потенціалів нижчого рівня, кожен з яких характеризує якість певного ресурсу або можливості. Незважаючи на прогресивність розвитку економіки варто гідно приймати трактування поняття «економічний потенціал» всіма авторами, адже вони сприймали його зі своєї точки зору виходячи з тієї економічної ситуації яка існувала в країні, а також з тих можливостей, що були доступні. Сьогодення ж відкриває нам всі можливі горизонти для втілення ідей, використання ресурсів, а також швидкий розвиток науково-технічного прогресу дозволяє не зупинятися на досягнутому. Країна, регіони, підприємства можуть формувати та використовувати свій економічний потенціал враховуючи всі зовнішні та внутрішні фактори їх впливу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, з проведеного дослідження можна зробити висновок, що використання економічного потенціалу має завжди бути пов'язане з досягненням певних цілей та покращенням економічного розвитку країни, регіону, підприємства. Виокремлення основних чотирьох рівнів в трактуванні підходів економічного потенціалу є досить важливим моментом, адже конкретний аналіз кожного з цих рівнів дасть можливість

більш глибоко оцінити всі переваги та недоліки у його використанні та вжити відповідних заходів, тому раціональне поєднання всіх рівнів економічного потенціалу дозволить збільшити конкурентоспроможність країни та забезпечить економічну безпеку.

Таким чином, економічний потенціал є досить комплексна категорія, яка пов'язана із функціонуванням багатьох підсистем, що доповнюють один одного і здійснюють функціонування економічного потенціалу загалом. Економічний потенціал починає формуватися на рівні підприємства, забезпечуючи створення економічного потенціалу регіону, а той в свою чергу, країни. Водночас, варто зауважити, що досить часто найвищий ієрархічний рівень (країна), створює бар'єри для розвитку нижчих. Тому постає необхідність у створенні такого інструментарію нормативно-правих актів, бюджетних інструментів, які б могли активувати економічний потенціал на всіх рівнях і не обмежувати можливість його використання.

Література

1. Семенова В.Ф., Руденко О.І. Дослідження рівня використання економічного потенціалу регіону : монографія: Одеса : Одеський національний економічний університет. 2012. 150 с.
2. Лапін Е. В. Економічний потенціал підприємства : монографія. Суми : ІТД «Університетська книга». 2002. 310 с.
3. Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. Економічний словник. Київ, 2006. URL: http://library.nlu.edu.ua/poln_text/knigi/kondor/ekonomich_sl_2006.pdf. (дата звернення: 10.02.2023).
4. Потапова А., Краснополська Н. Економічний потенціал Волинської області : монографія. Луцьк : Волиньполіграф. 2016. 174 с.
5. Березін О.В., Плотник О.Д. Економічний потенціал аграрних підприємств: механізми формування та розвитку. Полтава : Інтер Графіка, 2012. 221 с.
6. Величко О. В. Сутність економічного потенціалу підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 9. С. 15-20.
7. Семенова В.Ф., Руденко О.І. Дослідження рівня використання економічного потенціалу регіону : монографія. Одеса : Одеський нац. екон. ун-т. 2012. 150 с.
8. Орехова А.І. Економічний потенціал підприємства: сутнісні характеристики та структуризація. Економіка та управління підприємствами. 2018. Випуск 17. С. 308-313.

References

1. Semenova V.F., Rudenko O.I. Doslidzhennia rivnia vykorystannia ekonomichnoho potentsialu rehionu : monohrafiia: Odesa : Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. 2012. 150 s.
2. Lapin E. V. Ekonomichnyi potentsial pidpriemstva : monohrafiia. Sumy : ITD «Universytetska knyha». 2002. 310 s.
3. Zavadskiy Y.S., Osovskaya T.V., Yushkevych O.O. Ekonomichnyi slovnyk. Kyiv, 2006. URL: http://library.nlu.edu.ua/poln_text/knigi/kondor/ekonomich_sl_2006.pdf. (data zvernennia: 10.02.2023).
4. Potapova A., Krasnopolska N. Ekonomichnyi potentsial Volynskoi oblasti : monohrafiia. Lutsk : Volynpolihraf. 2016. 174 s.
5. Berezin O.V., Plotnyk O.D. Ekonomichnyi potentsial ahrarykh pidpriemstv: mekhanizmy formuvannia ta rozvytku. Poltava : Inter Hrafika, 2012. 221 s.
6. Velychko O. V. Sutnist ekonomichnoho potentsialu pidpriemstva. Aktualni problemy ekonomiky. 2015. № 9. S. 15-20.
7. Semenova V.F., Rudenko O.I. Doslidzhennia rivnia vykorystannia ekonomichnoho potentsialu rehionu : monohrafiia. Odesa : Odeskyi nats. ekon. un-t. 2012. 150 s.
8. Oriekhova A.I. Ekonomichnyi potentsial pidpriemstva: sutnisni kharakterystyky ta strukturyzatsiia. Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy. 2018. Vypusk 17. S. 308-313.